

شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیّه خواهران

مرکز مدیریت حوزه علمیّه خواهران

معاونت پژوهش

عنوان:

بررسی ابعاد فقهی تولّی و تبرّی

از منظر فقه امامیه

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین آقای دکتر ناصر فروهی

نگارنده:

سمیه عاقل نهند

سال تدوین:

دی ماه ۱۴۰۲

الرشيد
الرحمن

تحمیدیه

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَلَّمَ بِحَوْلِهِ وَدَنَا بِطَوْلِهِ، مَانِحٌ كُلَّ غَنِيمَةٍ وَفَضْلٍ وَكَاشِفٌ كُلَّ عَظِيمَةٍ وَأَزْلٌ؛ أَحْمَدُهُ عَلَى عَوَاطِفِ كَرَمِهِ وَسَوَائِعِ نِعَمِهِ، وَأُومِنُ بِهِ أَوَّلًا بِأَدِيًّا وَاسْتَهْدِيهِ قَرِيبًا هَادِيًّا، وَاسْتَعِينُهُ قَاهِرًا قَادِرًا، وَآتَوَكَّلُ عَلَيْهِ كَافِيًّا نَاصِرًا وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ أَرْسَلَهُ لِإِنْفَازِ أَمْرِهِ وَإِنْهَاءِ عُذْرِهِ وَتَقْدِيمِ نُذْرِهِ.

سپاس و ستایش خدای را که به سبب قدرتش (بر همه چیز) برتری یافت و به جهت احسانش (به همه) نزدیک شد. او بخشنده هر سود و امتیازی و برطرف کننده هر بلای بزرگ و سختی است: او را بر بزرگواری های پیاپی اش و نعمت های فراوان و کاملش سپاس می گویم و به او ایمان می آورم که اول و آغازگر آفرینش است و از او هدایت می جویم که نزدیک و هدایت گر است و از او یاری می طلبم که قاهر و نیرومند است و بر او توکل می کنم که کفایت دهنده و یاور است و شهادت می دهم که محمد صلی الله علیه و آله و سلم بنده و فرستاده اوست. او را فرستاد تا فرمانش را اجرا و حجتش را (به مردم) برساند و از کیفرش بترساند.^۱

و حمد و ثنا مخصوص خداوندی است که ما را از شیعیان مخصوص امیرالمومنین علی بن ابیطالب علیه السلام قرار داد و در راستای سربازی امام زمان علیه السلام تربیتمان کرد.

^۱ . نهج البلاغه، خطبه ۸۳ (موسوم به خطبه غراء)

تقدیم به

به محضر برترین زنان عالم حضرت فاطمه زهرا سلام الله علیها که محور تبری
از ائمه جور و تولی به امیر مؤمنان هستند به بانویی که اگر کسی ایشان را
تصدیق نکند به تولی معصوم دست پیدا نمی کند. کوثری که تجلی گاه
تولی و تبری است. چنان که در خصوص چشمه کوثر آمده است که
دشمنان اهل بیت علیهم السلام از آن محروم و محبین آنان به واسطه آن سیراب
می شوند.

تقدیر و تشکر

به رسم ادب و احترام از محضر با سعادت استاد بزرگوار جناب آقای دکتر فروهی که زحمت راهنمایی این پایان نامه را بر عهده گرفته و با سعه صدر و صبوری تمام زحمات اینجانب را تقبل کردند؛ کمال تشکر و قدردانی را دارم.

و نیز از پدر و مادر بسیار عزیزم که بستر تحصیل و رشد را برایم فراهم نمودند، بسیار سپاسگزارم. همچنین از زحمات بسیار دلسوزانه و بی دریغ انسان بزرگی که در تمام مراحل این تحقیق با من همراهی کرده و بدون هیچ چشمداشتی بسیاری از گرههای علمی را برایم گشود، نهایت سپاس و قدردانی را دارم.

و در پایان از زحمات بسیار زیاد سرکار خانم سعیده محمدی خواه و معاونت محترم پژوهشی حوزه علمیه الزهرا سلام الله علیها، سرکار خانم عشقی و همکار محترم شان سرکار خانم اسکندریان کمال تشکر را دارم.

برای همه این عزیزان از درگاه خداوند متعال عزت روزافزون و سعادت جاودانه مسألت می نمایم.

- ۷۶- صافی، لطف‌الله، توضیح المسائل، قم، دفتر تنظیم و نشر آثار حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی، ۱۴۳۲ هـ.ق.
- ۷۷- _____، جامع الأحکام، قم، موسسه انتشارات حضرت معصومه سلام الله علیها، چاپ چهارم، ۱۳۷۸ هـ.ش.
- ۷۸- صدر، محمد باقر، اقتصادنا، در یک جلد، دفتر تبلیغات اسلامی - شعبه خراسان، قم - ایران، اول، ۱۴۱۷ هـ.ق
- ۷۹- _____، المعالم الجديدة، قم، کنگره شهید صدر، چاپ دوم، ۱۳۷۹ هـ.ش.
- ۸۰- صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، مفاتیح الغیب، ترجمه: محمد خواجه‌وی، مولی، تهران، چاپ هفتم، ۱۳۹۷ هـ.ش.
- ۸۱- طباطبایی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه: سید محمدباقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ دوازدهم، ۱۳۷۹ هـ.ش.
- ۸۲- طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران، ناصر خسرو، چاپ سوم، ۱۳۷۲ هـ.ش.
- ۸۳- طریحی، فخر الدین بن محمد، مجمع البحرين، تهران، مرتضوی، چاپ سوم، ۱۳۷۵ هـ.ش.
- ۸۴- طوسی، خواجه نصیر الدین محمد، اخلاق محتشمی، تهران، دانشگاه تهران، چاپ سوم، ۱۳۷۷ هـ.ش.
- ۸۵- عاملی، کرکی، محقق ثانی، علی بن حسین، جامع المقاصد فی شرح القواعد، ۱۳ جلد، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، قم - ایران، دوم، ۱۴۱۴ هـ.ق
- ۸۶- عده‌ای از محققین، المعجم الوسیط، مؤسسه الصادق للطباعة و النشر، چاپ پنجم، ۱۴۲۶ هـ.ق.
- ۸۷- عراقی، ضیاء الدین، بدائع الأفكار، نجف اشرف، المطبعة العلمية، چاپ اول، ۱۳۷۰ هـ.ق.

- ۸۸- علامه طباطبائی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم، جامعه مدرّسین حوزه علمیه قم، چاپ پنجم، ۱۴۱۷ هـ.ق.
- ۸۹- _____، شیعه در اسلام، قم، دفتر نشر اسلامی، چاپ سیزدهم، ۱۳۷۸ هـ.ش.
- ۹۰- مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، بیروت، دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ هـ.ق.
- ۹۱- علی بابایی و آقایی، فرهنگ علوم سیاسی، تهران، ویس، چاپ اول، ۱۳۶۷ هـ.ش.
- ۹۲- عیاشی، محمد بن مسعود، تفسیر العیاشی، تهران، چاپخانه علمیه، چاپ اول، ۱۳۸۰ هـ.ق.
- ۹۳- فیض کاشانی، محسن، علم الیقین فی أصول الدین، قم، انتشارات بیدار، چاپ اول، ۱۴۱۸ هـ.ق.
- ۹۴- فیض کاشانی، محمد حسن بن شاه مرتضی، الوافی، اصفهان، کتابخانه امام امیرالمومنین علی علیه السلام، چاپ چهارم، ص ۶۵۷.
- ۹۵- قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران، دار الکتب الإسلامیة، چاپ ششم، ۱۳۷۱ هـ.ش.
- ۹۶- قرطبی، محمد بن أحمد، الجامع لأحكام القرآن، تهران، انتشارات ناصر خسرو، چاپ اول، ۱۴۶۴ هـ.ش.
- ۹۷- قمی، ابوالقاسم (میرزای قمی)، القوانين المحكمة فی الأصول المتقنة، بیروت، دار المحجة البيضاء، ۱۴۳۱ هـ.ق.
- ۹۸- قمی طباطبائی، سید تقی، مبانی منهاج الصالحین، قم، منشورات قلم الشرق، چاپ اول، ۱۴۲۶ هـ.ق.
- ۹۹- قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر القمّی، قم، دار الکتب، چاپ سوم، ۱۳۶۳ هـ.ش.
- ۱۰۰- کاشف الغطاء، جعفر، کشف الغطاء عن مبهمات الشریعة الغراء، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اول، ۱۴۲۲ هـ.ق.
- ۱۰۱- کاشف الغطاء، علی بن محمد رضا، النور الساطع فی الفقه النافع، نجف اشرف، مطبعة الآداب، چاپ اول، ۱۳۸۱ هـ.ق.

- ۱۰۲- کاشف الغطاء، هادی، الردّ علی مسائل موسی جار الله، نجف اشرف، مؤسسه کاشف الغطاء، چاپ اول، ۱۴۲۳ هـ.ق.
- ۱۰۳- کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، تهران، دار الکتب الإسلامية، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ هـ.ق.
- ۱۰۴- کلینی، ابو جعفر، محمد بن یعقوب، الکافی (ط- الإسلامية)، ۸ جلد، دار الکتب الإسلامية، تهران - ایران، چهارم، ۱۴۰۷ هـ.ق.
- ۱۰۵- کمالی دزفولی، علی، قانون تفسیر، تهران، کتابخانه صدر، ۱۳۵۴ هـ.ش.
- ۱۰۶- لاری، عبدالحسین بن عبدالله، التعلیقة علی المکاسب، قم، مؤسسه المعارف الإسلامية، ۱۴۱۸ هـ.ق.
- ۱۰۷- _____، التعلیقة علی ریاض المسائل، قم، مؤسسه المعارف الإسلامية، ۱۳۷۷ هـ.ش.
- ۱۰۸- محقق اردبیلی، احمد بن محمد، مجمع الفائدة و البرهان فی شرح إرشاد الأذهان، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۴۰۳ هـ.ق.
- ۱۰۹- محقق حلّی، جعفر بن حسن، شرائع الإسلام، قم، مؤسسه اسماعیلیان، چاپ دوم، ۱۴۰۸ هـ.ق.
- ۱۱۰- مرتضی زبیدی، محمد بن محمد، تاج العروس من جواهر القاموس، تحقیق: علی شیری، بیروت، دار الفکر، چاپ اول، بی تا.
- ۱۱۱- مشکینی اردبیلی، علی، اصطلاحات الأصول و معظم أبحاثها، قم، الهادی، چاپ ششم، ۱۳۷۴ هـ.ش.
- ۱۱۲- مظفر، محمد رضا، أصول الفقه، قم، مؤسسه النشر الإسلامی، چاپ پنجم، ۱۴۳۰ هـ.ق.
- ۱۱۳- معین، محمد، فرهنگ معین، تهران، زرین، چاپ سوم، ۱۳۸۶ هـ.ش.
- ۱۱۴- مکارم شیرازی، ناصر، رسالة توضیح المسائل، قم، مدرسه الإمام علی بن أبی طالب (علیه السلام)، ۱۳۹۵ هـ.ش.

- ۱۱۵- مقداد بن عبدالله (فاضل مقداد)، كنز العرفان فى فقه القرآن، ترجمه عباس زراعت، بى جا، اندیشه هاى حقوقى، چاپ اول، ۱۳۸۹ ه.ش.
- ۱۱۶- مقداد بن عبد الله سيورى، فاضل، حلى، كنز العرفان فى فقه القرآن، ج ۱، مكتب نوید اسلام، ۱۴۴۲.
- ۱۱۷- ملكى اصفهانی، مجتبى، فرهنگ اصطلاحات اصول، قم، العالمه، چاپ اول، ۱۳۷۹ ه.ش.
- ۱۱۸- منتظرى، حسينعلى. مترجم: محمود صلواتى، مبانى فقهى حكومت اسلامى (دراسات فى ولاية الفقيه و فقه الدولة الإسلامية)، قم، كيهان، ۱۳۶۷ ه.ش.
- ۱۱۹- نائينى، محمد حسين، فوائد الأصول، قم، جامعه مدرسين حوزه علميه قم، چاپ اول، ۱۳۷۶ ه.ش.
- ۱۲۰- _____، تنبيه الأمة و تنزيه الملة، قم، بوستان كتاب، چاپ سوم، ۱۳۹۳ ه.ش.
- ۱۲۱- نجف آبادى، حسين على منتظرى، دراسات فى ولاية الفقيه و فقه الدولة الإسلامية، ۴ جلد، نشر تفكر، قم - ايران، دوم، ۱۴۰۹ ه.ق.
- ۱۲۲- نجفى، صاحب الجواهر، محمد حسن، جواهر الكلام فى شرح شرائع الإسلام، ۴۳ جلد، دار إحياء التراث العربى، بيروت - لبنان، هفتم، ۱۴۰۴ ه.ق.
- ۱۲۳- نجفى، بشير حسين، مصطفى، الدين القيم، بى جا، چاپ اول، ۱۳۹۲ ه.ش.
- ۱۲۴- نجفى، كاشف الغطاء، احمد بن على بن محمد رضا، سفينة النجاة و مشكاة الهدى و مصباح السعادات، ۴ جلد، مؤسسه كاشف الغطاء، نجف اشرف - عراق، اول، ۱۴۲۳ ه.ق
- ۱۲۵- نقدى، جعفر، الأنوار العلوية و الأسرار المرتضوية، نجف اشرف، المطبعة الحيدرية، چاپ دوم، ۱۳۸۱ ه.ق.
- ۱۲۶- نيشابورى، مسلم بن حجاج، صحيح مسلم، ج ۱۰، به تصحيح: اسماعيل بن احمد، طرابلسى، انتشارات دارالطباعة العامره، ۱۳۳۴ ه.ق.

۱۲۷- نوری، حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، چاپ اول، ۱۴۰۸ هـ.ق.

۱۲۸- نویری، احمد بن عبد الوهاب، نهاية الأرب فی فنون الأدب، بیروت، دارالکتب الإسلامية، ۱۴۲۴ هـ.ق.

۱۲۹- واعظی، احمد، حکومت اسلامی، قم، مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، چاپ پنجم، ۱۳۸۶ هـ.ش.

۱۳۰- ولائی، عیسی، فرهنگ تشریحی اصطلاحات اصول، تهران، نشر نی، چاپ ششم، ۱۳۸۷ هـ.ش.

۱۳۱- هاشمی شاهرودی، سید محمود، فرهنگ فقه مطابق مذاهب اهل بیت عليهم السلام، بی جا، مؤسسه دایرة المعارف فقه اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۲ هـ.ش.

۱۳۲- هجویری، ابوالحسن علی بن عثمان، کشف المحجوب، تهران، سروش، چاپ اول، ۱۳۸۳ هـ.ش.

۱۳۳- یزدی، محمد، فقه القرآن (للیزدی)، ۴ جلد، مؤسسه اسماعیلیان، قم - ایران، اول، ۱۴۱۵ هـ.ق.

• نرم افزارها

۱۳۴- کتابخانه دیجیتال نور

۱۳۵- نرم افزار جامع فقه

۱۳۶- مکتبه الشامله